

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้โดยใช้กระบวนการ AIC : กรณีศึกษาตำบลคลองท่อมเหนือ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ในการศึกษาเชิงคุณภาพใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ควบคู่กับการสัมภาษณ์ (Interview) แบบมีโครงสร้าง กึ่งโครงสร้าง และการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group) ซึ่งมีรายละเอียดและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

1. ขั้นการเลือกพื้นที่และการเข้าสู่ชุมชน
2. กลุ่มเป้าหมาย
3. ขั้นตอนการจัดกระบวนการ AIC
 - 3.1 ขั้นเตรียมการประชุมปฏิบัติการ AIC
 - 3.2 ขั้นจัดประชุมปฏิบัติการ AIC
 - 3.3 ขั้นนำแผนปฏิบัติการ AIC ไปใช้
 - 3.4 ขั้นประเมินผลและสรุปผล
4. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ขั้นการเลือกพื้นที่และการเข้าสู่ชุมชน

การเลือกพื้นที่ศึกษาเน้นหน้าระดับตำบลและหมู่บ้าน

การเลือกตำบลและหมู่บ้านที่ศึกษา ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมุ่งเลือกตำบลและหมู่บ้านที่มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ และประชาชนมีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงกับป่าไม้เป็นหลัก รวมทั้งมีปัญหาความขัดแย้งและความเคลื่อนไหวในการต่อรองระหว่างประชาชนและรัฐในการจัดการป่าไม้เพื่อการแก้ปัญหาการบุกรุกทำลายป่าไม้ในพื้นที่ รวมทั้งประชาชนในพื้นที่มีแนวคิดในการจัดการป่าไม้ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตให้อยู่กับป่าไม้แบบองค์รวม อีกทั้งป่าไม้เป็นทรัพย์สินส่วนรวมของชุมชนและทุกคนเป็นเจ้าของ ซึ่งแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้ดังกล่าวช่วยส่งเสริมและฟื้นฟูป่าไม้อย่างยั่งยืน นอกจากนั้นชุมชนเป้าหมายมีกลุ่มหรือองค์กรที่มีการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวข้องกับป่าไม้ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เลือกตำบลคลองท่อมเหนือ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ซึ่งประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน (ดังแผนที่ 1) ได้แก่

1. หมู่ที่ 1 บ้านบางครามเหนือ
2. หมู่ที่ 2 บ้านบางเตียว
3. หมู่ที่ 3 บ้านทอนจุมกควาย
4. หมู่ที่ 4 บ้านบางคราม
5. หมู่ที่ 5 บ้านไสรุ่ง
6. หมู่ที่ 6 บ้านนิคมหน้าเขา
7. หมู่ที่ 7 บ้านหน้าถ้ำ
8. หมู่ที่ 8 บ้านบางครามใต้

2. กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับป่าไม้ ประกอบด้วยบุคคล 3 กลุ่ม คือ ผู้นำกลุ่มต่างๆ ผู้นำท้องถิ่น และเจ้าหน้าที่หน่วยงานราชการที่ตั้งอยู่ในตำบลคลองท่อมเหนือ การวิจัยในครั้งนี้มีตัวแทนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับป่าไม้และร่วมในการจัดกิจกรรม AIC จำนวน 50 คน ดังต่อไปนี้

ผู้ใหญ่บ้าน	จำนวน 8 คน
นายกองค์การบริหารส่วนตำบลคลองท่อมเหนือ	จำนวน 1 คน
หัวหน้าสำนักงานเกษตรอำเภอคลองท่อม	จำนวน 1 คน
หัวหน้าสำนักบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 19	จำนวน 1 คน
หัวหน้าสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	จำนวน 1 คน
หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์เขาประ-บางคราม	จำนวน 1 คน
เจ้าหน้าที่สำนักงานป่าไม้จังหวัดกระบี่	จำนวน 1 คน
ผู้นำศาสนา	จำนวน 1 คน
ตัวแทนกลุ่มต่าง ๆ คือกลุ่มเลี้ยงสัตว์	
ตัวแทนกลุ่มอนุรักษ์พืชผักพื้นบ้าน	
ตัวแทนกลุ่มออมทรัพย์หมู่ที่ 4	
ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน	
ตัวแทนกลุ่มเกษตรอินทรีย์	
ตัวแทนกลุ่มออมทรัพย์หมู่ที่ 1	
ตัวแทนกลุ่มโครงการนำร่องเกษตรยั่งยืน	
ตัวแทนกลุ่มแพทย์แผนไทย	

และ ตัวแทนกลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จำนวน 35 คน

จำนวนสมาชิกกลุ่มที่เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ AIC ในครั้งนี้มีสัดส่วนที่แตกต่างกัน เนื่องจากการจัดกระบวนการ AIC ต้องมีการระดมความคิดของกลุ่มย่อย จึงได้กำหนดให้มีกลุ่มผู้นำท้องถิ่นหรือตัวแทนหมู่บ้าน เพื่อร่วมวางแผนและทบทวนภาพอดีตของหมู่บ้าน รวมทั้งมีการนำเสนอข้อมูลเบื้องต้นของหมู่บ้านให้แก่สมาชิกในกลุ่ม และนำเสนอผลงานของกลุ่ม ส่วนตัวแทนหน่วยงานราชการทำหน้าที่ช่วยให้ข้อมูลทางด้านกฎหมายป่าไม้และแนวทางการนำแผนปฏิบัติการการอนุรักษ์ป่าไม้ไปใช้ในพื้นที่ รวมทั้งกำหนดให้ผู้เข้าประชุมปฏิบัติการได้ร่วมประเมินผลได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าไม้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

3. ขั้นตอนการจัดกระบวนการ AIC

3.1 ขั้นตอนเตรียมการประชุมปฏิบัติการ AIC

ขั้นการเตรียมการประชุมปฏิบัติการ AIC ประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

3.1.1 การศึกษาสถานการณ์ป่าไม้ในตำบลคลองท่อมเหนือ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ และนโยบายแผนงานในการจัดการป่าไม้ในองค์การบริหารส่วนตำบลท้องถิ่นในระดับอำเภอ ระดับจังหวัดและระดับชาติ จากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆ และรายงานการประชุมสถานการณ์ป่าไม้ ตลอดจนแนวทางเพื่อจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน พร้อมทั้งเอกสารรายงานวิจัยด้านต่างๆ ของตำบลคลองท่อมเหนือในช่วงปี 2535 – 2544 นอกจากนี้ ได้ศึกษาโครงการพัฒนาท้องถิ่นของหน่วยงานรัฐและเอกชนในจังหวัดกระบี่ เนื่องจากสถานการณ์ป่าไม้มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งนี้ผู้วิจัยยังได้สัมภาษณ์ และพูดคุยกับประชาชนในท้องถิ่นตลอดจนผู้นำท้องถิ่นเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวด้วย

3.1.2 การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหา และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดกระบวนการ AIC เพื่อนำมาประยุกต์ให้เหมาะสำหรับการวางแผนการอนุรักษ์ และการกำหนดแผนปฏิบัติการ

3.1.3 การศึกษาเนื้อหาแนวคิดของกระบวนการ AIC และเทคนิคการศึกษาชุมชน ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์และค้นหาปัญหา เพื่อสร้างเป้าหมายในการมีส่วนร่วมของประชาชน จากเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

3.1.4 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของหมู่บ้านในด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านกับระบบการบริหารจากภายนอก การ

กระจายผลประโยชน์ในชุมชน และทิศทางการเปลี่ยนแปลงของชุมชน และความขัดแย้งภายในชุมชน รวมทั้งข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย เช่น การจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ในชุมชน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและทางวัฒนธรรมภายในหมู่บ้าน โดยการสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่นและการจัดการประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกลุ่มองค์กรต่างๆ ภายในชุมชน

3.1.5 การศึกษาเนื้อหา แนวคิดในการวางแผนและกระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติการ และแผนแม่บทในโครงการอนุรักษ์ป่าไม้

3.2 การกำหนดแผนการประชุมปฏิบัติการ

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้มากำหนดแผนงานตามกระบวนการ AIC โดยดำเนินการดังนี้

3.2.1 การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประชุม โดยนำผลการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาป่าไม้ในชุมชน ตำบลคลองท่อมเหนือ วัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ป่าไม้ เพื่อมาพิจารณาประกอบกับผลการสำรวจ และการศึกษาจากสภาพจริงในพื้นที่ โดยมุ่งให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีความรู้และมีความเข้าใจเกี่ยวกับป่าไม้ในชุมชน และแนวทางในการแก้ไขปัญหาในชุมชน รวมทั้งสร้างความตระหนักต่อผลกระทบที่เกิดจากปัญหาการใช้ทรัพยากรป่าไม้ของหมู่บ้านและชุมชน

3.2.2 การกำหนดขอบเขตและเนื้อหาสาระของแผนการประชุมปฏิบัติการ AIC โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์ ของการประชุมปฏิบัติการ และรูปแบบของกระบวนการ AIC ในขั้นตอนนี้ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตและเนื้อหาสาระของแผนการประชุมปฏิบัติการตามกระบวนการ AIC แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนได้แก่

ก. ขั้นตอนการสร้างความรู้และจิตสำนึกร่วมกัน (Appreciation : A) ประกอบด้วยชุดกิจกรรมดังนี้

ชุดกิจกรรมที่ 1 การสร้างความเข้าใจและสร้างข้อตกลงร่วมกัน

ชุดกิจกรรมที่ 2 การวิเคราะห์สภาพการณ์ของป่าไม้ในชุมชนหรือตำบลคลองท่อมเหนือในปัจจุบัน

ชุดกิจกรรมที่ 3 การกำหนดอนาคตหรือวิสัยทัศน์ อันเป็นภาพพึงประสงค์ในการอนุรักษ์ป่าไม้ในชุมชนว่าเป็นอย่างไร

ข. ขั้นตอนการสร้างแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ร่วมกัน (Influence : I) ประกอบด้วย ชุดกิจกรรมดังนี้

ชุดกิจกรรมที่ 4 ทางเลือกกิจกรรมและโครงการตามวัตถุประสงค์ และภาพที่พึงประสงค์

ชุดกิจกรรมที่ 5 การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรม และโครงการ

ค. ขั้นตอนการกำหนดแนวทางการปฏิบัติ และการควบคุมกำกับ (Control หรือ C) ประกอบด้วยชุดกิจกรรมดังนี้

ชุดกิจกรรมที่ 6 การกำหนดแผนปฏิบัติการและการเขียนแผนปฏิบัติการ
ชุดกิจกรรมที่ 7 การกำหนดรายละเอียดการดำเนินงานเพื่อเสนอแผนต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนำแผนปฏิบัติการไปใช้

การกำหนดเนื้อหากิจกรรมในการประชุม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับสถานการณ์ ปัญหาป่าไม้ในตำบลลองท่อมเหนือ โดยการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยน ประสบการณ์ซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่าง อิสระในแนวทางที่สร้างสรรค์ รวมทั้งเห็นความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้น และผลกระทบของ ปัญหาต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม หรือเกิดความตระหนักต่อปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อให้ สามารถวิเคราะห์และตัดสินใจเลือกแนวทางในการอนุรักษ์ป่าไม้ และแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ และ ดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนได้อย่างสอดคล้องกับปัญหาและ ความต้องการที่แท้จริง ตลอดจนนำแผนปฏิบัติการที่ได้ไปดำเนินการในพื้นที่ของแต่ละชุมชน ต่อไป

3.2.3 การกำหนดกิจกรรมการประชุมเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ ป่าไม้ เพื่อให้ทุกคนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้ โดยเปิดโอกาสให้ทุกคนแสดงความคิดเห็น กิจกรรม จึงมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การบรรยาย การอภิปรายกลุ่ม การระดมความคิด การ วิเคราะห์ การฝึกปฏิบัติ การวาดภาพ และกิจกรรมอื่นๆ เช่น เกมส์ เป็นต้น มีรายละเอียดดังนี้

- ก. ระยะเวลาของการประชุมจำนวน 2 วัน
- ข. บทบาทของวิทยากร ในฐานะเป็นผู้นำการประชุมและผู้บรรยาย โดย พิจารณา เลือกผู้ที่มีความรู้และมีประสบการณ์ในหัวข้อที่บรรยาย รวมทั้งสามารถถ่ายทอดได้ดี
- ค. บทบาทผู้วิจัยในฐานะเป็นผู้ช่วยผู้นำการประชุม และประสานงานกับ วิทยากรประจำกลุ่มในกิจกรรมการเรียนรู้ตามขั้นตอนของแผนการประชุมปฏิบัติการ และเป็นผู้ สังเกตการกิจกรรมกลุ่ม
- ง. บทบาทของทีมวิทยากรในฐานะเป็นวิทยากรประจำกลุ่ม และเป็นผู้นำ กิจกรรมสันทนการ
- จ. สื่อ และวัสดุอุปกรณ์ พิจารณาจากเนื้อหาและกิจกรรมของแต่ละกิจกรรมได้แก่ กระดาษปรู๊ฟ กระดาษขาวเทา ปากกาสี กระดาษกาว รูปภาพ เป็นต้น เพื่อใช้ประกอบใน กิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ในแต่ละขั้นตอน

จ. สถานที่ประชุม ผู้วิจัยติดต่อประสานงานกับประธานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองท่อมเหนือ และทำบันทึกเสนอ โครงการประชุมปฏิบัติการต่อนายอำเภอคลองท่อมเพื่อขออนุมัติ ใช้อาคารเอนกประสงค์ สถานที่ท่องเที่ยวหน้าตกร้อน (สะพานยูง)

3.2.4 การนำแผนการประชุมปฏิบัติการไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์และการขอหนังสือราชการจากคณะกรรมการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อขอใช้พื้นที่ทำงานวิจัยรวมทั้งการทำหนังสือถึงนายอำเภอคลองท่อม และกำนันตำบลคลองท่อมเหนือ ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลคลองท่อมเหนือ และการติดต่อเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ในพื้นที่ตำบลคลองท่อมเหนือ และผู้ทรงคุณวุฒิด้าน AIC 1 คน ผู้อำนวยการสำนักบริหารจัดการพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 19 เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ระดับ 6 1 คน หัวหน้าเขตรักษาพันธุ์เขาประ – บางคราม 1 คน หัวหน้าสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดกระบี่ 1 คน ผู้แทนสำนักงานป่าไม้จังหวัดกระบี่และ เกษตรอำเภอคลองท่อม 1 คน (ภาคผนวก ก.) เพื่อให้พิจารณาตรวจสอบและประเมินผลถึงความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของการประชุมปฏิบัติการ

ผลการปรึกษาตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิและอาจารย์ที่ปรึกษา คือนำให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีโอกาสแสดงความคิดเห็น และกำหนดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม เพื่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนี้ อาจารย์ที่ปรึกษาได้ให้ข้อเสนอแนะดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การสร้างความเข้าใจและสร้างข้อตกลงร่วมกัน ตามแผนเดิมการกำหนดให้ผู้ร่วมประชุมในแต่ละหมู่บ้านมาเล่าเหตุการณ์ในอดีต และแสดงความคิดเห็นร่วมกันซึ่งจะใช้เวลามากเกินไป ผู้วิจัยจึงปรับปรุงโดยใช้ตัวแทนของชุมชนที่อาวุโส ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 2 บ้านบางเตียว เป็นวิทยากรเล่าเรื่องป่าไม้ในหมู่บ้านของเราในอดีต ผู้วิจัยใช้คำถามให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาของกิจกรรม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมประชุมได้ลำดับเหตุการณ์

กิจกรรมที่ 2 การทบทวนสภาพความเป็นจริง ตามแผนเดิม กำหนดให้ผู้นำกลุ่มแต่ละกลุ่มมาคัดเลือกและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ตามสภาพปัญหาที่กำหนดของแต่ละกลุ่ม ผู้วิจัยได้ปรับปรุงโดยใช้การวิเคราะห์ (SWOT) โดยให้ทุกคนมาวิเคราะห์ปัญหาร่วมกัน แล้วจึงจัดลำดับความสำคัญของปัญหา

กิจกรรมที่ 3 แนวทางการแก้ไขปัญหาการอนุรักษ์ป่าไม้ เดิมกำหนดให้แต่ละกลุ่มบรรยายถึงปัญหาที่สามารถปฏิบัติได้ ซึ่งต้องใช้เวลาาก ผู้วิจัยจึงเปลี่ยนเป็นการวิเคราะห์หาจุดเด่นและจุดด้อยของแต่ละปัญหา และให้ตัวแทนกลุ่มจัดทำโครงการหรือแผนปฏิบัติการ (ภาคผนวก ค)

3.3 ขั้นตอนการประชมปฏิบัติกร AIC

ในการจัดการประชุมปฏิบัติการ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.3.1 การเตรียมชุมชนและติดต่อกลุ่มเป้าหมายดังนี้

ก. การประสานงานกับนายอำเภอคลองท่อม ประธานกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลคลองท่อมเหนือ ติดต่อกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในการคัดเลือกผู้นำกลุ่มในเขตพื้นที่ตำบลคลองท่อมเหนือ

ข. การติดต่อกับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 8 หมู่บ้าน คือ บ้านบางครามเหนือ บ้านบางเตียว บ้านทอนจุมกควาย บ้านบางคราม บ้านไสรุ่ง บ้านนิคมหน้าเขา บ้านหน้าถ้ำ และบ้านบางครามใต้

หลักเกณฑ์ในการเลือกกลุ่มเป้าหมายมีดังนี้

1. กลุ่มตัวอย่างที่ไม่มีแผนปฏิบัติการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ป่าไม้หรือไม่เคยร่วมประชุมปฏิบัติการเกี่ยวกับป่าไม้ในหมู่บ้านมาก่อน

2. เป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตำบลคลองท่อมเหนือ และเป็นผู้นำในกลุ่มต่าง ๆ ผู้นำท้องถิ่นและหัวหน้าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับป่าไม้ในพื้นที่ รวมทั้งมีคุณสมบัติสำคัญที่เอื้อให้การประชุมบรรลุผลสำเร็จ ได้แก่

- เป็นกลุ่มที่สมาชิกจัดตั้งขึ้นเอง จึงมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งมีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นระบบและมีจำนวนสมาชิกของกลุ่มเพิ่มขึ้นในลักษณะเครือข่ายมีกิจกรรมที่สอดคล้องกัน

- เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับป่าไม้ และการอนุรักษ์ทำลายป่าไม้ในชุมชน ข้อมูลดังกล่าวได้จากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการระหว่างผู้วิจัยและสมาชิกต่าง ๆ ผู้นำท้องถิ่น จนกระทั่งนายอำเภอและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.3.2 การเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ มีดังนี้

ก. การติดต่อเชิญวิทยากร พร้อมทั้งประสานงานกับวิทยากรให้เข้าใจในเนื้อหาของแต่ละกิจกรรม และแนวทางการประชุมปฏิบัติการ พร้อมทั้งนัดหมายวัน เวลา และสถานที่ประชุม

ข. การเตรียมผู้ช่วยในการจัดประชุมและจัดกิจกรรม มีการติดต่อและคัดเลือกเพื่อสร้างความเข้าใจและวางแผนการดำเนินการประชุมร่วมกัน รวมทั้งนัดหมาย วัน เวลา และสถานที่ในการจัดประชุม

ค. การเตรียมสื่อและวัสดุอุปกรณ์และสถานที่ โดยติดต่อกับประธานองค์การบริหารส่วนตำบลคลองท่อมเหนือ เพื่อขอใช้สถานที่และวัสดุอุปกรณ์

3.4 ขั้นการนำแผนปฏิบัติการ AIC ไปใช้

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามแผนการประชุมปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ป่าไม้โดยใช้กระบวนการ AIC โดยมีกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่

1. ตัวแทนเขตรักษาพันธุ์ เขาประ- บางคราม	จำนวน	1 คน
2. เจ้าหน้าที่บริหารงานป่าไม้ 6	จำนวน	1 คน
3. เกษตรอำเภอคลองท่อม	จำนวน	1 คน
4. เจ้าหน้าที่เกษตรคลองท่อมเหนือ	จำนวน	1 คน
5. ประธานกรรมการบริหารองค์การส่วนตำบลคลองท่อมเหนือ	จำนวน	1 คน
6. ผู้แทนองค์การบริหารส่วนตำบลคลองท่อมเหนือ	จำนวน	2 คน
7. ประธานกลุ่มออมทรัพย์หมู่ที่ 1	จำนวน	1 คน
8. ประธานกลุ่มออมทรัพย์หมู่ที่ 4	จำนวน	1 คน
9. กำนันตำบลคลองท่อมเหนือ	จำนวน	1 คน
10. ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ 1,2,3,4 และ 6	จำนวน	5 คน
11. ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 5,7 และ 8	จำนวน	3 คน
12. หัวหน้ากลุ่มเลี้ยงสัตว์หมู่ที่ 6	จำนวน	1 คน
13. กลุ่มเกษตรกรอินทรีย์	จำนวน	7 คน
14. กลุ่มอนุรักษ์พืชผักพื้นบ้าน	จำนวน	7 คน
15. กลุ่มโครงการนำร่องเกษตรยั่งยืน	จำนวน	8 คน
16. กลุ่มแม่บ้าน	จำนวน	3 คน
17. กลุ่มแพทย์แผนไทย	จำนวน	4 คน
18. กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	จำนวน	2 คน
	รวม	50 คน

ผู้วิจัยได้จัดประชุมปฏิบัติการขึ้นระหว่างวันที่ 21 – 22 มิถุนายน 2546 ณ ห้องประชุมอาคารเอนกประสงค์ น้ำตกร้อน ตำบลคลองท่อมเหนือ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ตามกำหนดการประชุมปฏิบัติการ(ภาคผนวก ค.)

ในขั้นตอนการใช้แผนการประชุมปฏิบัติการดังกล่าว จำเป็นต้องมีการปรับปรุงแผนการประชุมปฏิบัติการ เนื่องจากผู้เข้าร่วมไม่เคยเข้าร่วมประชุมปฏิบัติการ และไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำแผนปฏิบัติการมาก่อน อีกทั้งยังมีข้อจำกัดในด้านการประสานงานระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยหรือวิทยากร จึงทำให้ต้องใช้เวลาในการทำกิจกรรมมากกว่าที่คาดเอาไว้ และต้องลดกิจกรรมนันทนาการให้น้อยลง

3.5 ขั้นตอนการประเมินผลและติดตามผลการประชุมปฏิบัติการ AIC

การเก็บข้อมูลเพื่อการประเมินผล แบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

1. ก่อนการดำเนินการประชุมปฏิบัติการ AIC มีการสำรวจความรู้และบทบาทรวมทั้งทักษะการอนุรักษ์ป่าไม้

2. การประเมินผลระหว่างการดำเนินการประชุมปฏิบัติการ AIC โดยแบบสังเกตการณ์มีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของสมาชิก

3. การประเมินผลหลังการประชุมปฏิบัติการ 3 วัน ในกรณีนี้เพื่อให้แต่ละกลุ่มได้ประชุมเพื่อกำหนดกิจกรรมในโครงการของแต่ละกลุ่ม รวมทั้งกำหนดวันและเวลาในการปฏิบัติ และการติดตามผลหลังการประชุมปฏิบัติการเสร็จสิ้น ผู้วิจัยและสมาชิกกลุ่มจึงกำหนดให้มีการติดตามผลทุกๆ 2 สัปดาห์โดยเริ่มตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2546 เป็นต้นไปจนถึงวันที่ 30 ตุลาคม 2546 ในช่วงนี้สมาชิกร่วมปฏิบัติตามแผนอนุรักษ์ป่าไม้ โดยในช่วงแรกผู้วิจัยเข้าไปติดตามผลและประสานงานด้านเอกสารทางราชการในด้านการขอพันธุ์ไม้และการสำรวจพื้นที่ ในเดือนพฤศจิกายน 2546 เป็นต้นไปจนถึง วันที่ 30 เมษายน 2547 ผู้วิจัยและสมาชิกกลุ่มได้ร่วมติดตามผลโดยใช้วิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างกับหัวหน้ากลุ่ม และการจัดประชุมกลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการ เพื่อประเมินพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมประชุมปฏิบัติการในการปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ ตามแผนงานโครงการที่แต่ละหมู่บ้านกำหนดไว้ โดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นไว้ดังนี้

ก. การดำเนินงานตามแผนงานของโครงการ

ผู้วิจัยได้ติดตามกิจกรรมและผลการดำเนินโครงการตามแผนปฏิบัติการที่แต่ละกลุ่มร่วมกันจัดทำขึ้น โดยกำหนดกรอบว่าสมาชิกในกลุ่มมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานตามแผนงานของโครงการให้สอดคล้องกับปัญหาในชุมชน และโครงการที่เขียนขึ้นนี้ช่วยอนุรักษ์ป่าไม้ในชุมชน และเป็นโครงการที่ประชาชนมีความต้องการอย่างแท้จริงหรือไม่

ข. การนำความรู้และทักษะไปขยายผลโดยการปฏิบัติจริงในพื้นที่

ผลของการนำแผนงานในโครงการไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ ทำให้ผู้เข้าร่วมโครงการมีทักษะและประสบการณ์ในการอนุรักษ์ป่าไม้ รวมทั้งได้ศึกษาถึงปัญหาและสาเหตุการบุกรุกทำลายป่าไม้ในชุมชน อีกทั้งได้ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมกำหนดแผนปฏิบัติการในโครงการของตนเอง และสามารถนำความรู้ไปขยายผลสู่เครือข่ายในชุมชนอย่างน้อยเพียงใด

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลตามลำดับการวิจัยดังนี้

ตาราง 1 สรุปขั้นตอนรวบรวมข้อมูล

ขั้นตอนการวิจัย	ประเด็น	วิธีการเก็บข้อมูล	หมายเหตุ
1. การเลือกพื้นที่และการเข้าสู่ชุมชน	-ปัญหาของชุมชน -สภาพป่าไม้ -ความพร้อมของชุมชน -กลุ่มเป้าหมาย	-สังเกต -สัมภาษณ์	ผู้วิจัย
2.การจัดกระบวนการ AIC 2.1 การเตรียมการประชุมปฏิบัติการ AIC	-การศึกษาสถานการณ์ป่าไม้ -การทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง -การศึกษาเนื้อหาแนวคิดของกระบวนการ AIC -การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน -การศึกษา เนื้อหาแนวคิดในการวางแผนและกระบวนการ	-สัมภาษณ์ -จัดประชุมแลกเปลี่ยนประสบการณ์	ผู้วิจัย
3. การจัดกระบวนการ AIC	-การกำหนดกิจกรรมการประชุม -การกำหนดเนื้อหาสาระของการประชุม ก. การสร้างความรู้และจิตสำนึกร่วมกัน ข. การสร้างแนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้ร่วมกัน ค. การกำหนดแนวทางการปฏิบัติและการควบคุมกำกับ	-สังเกต -การสัมภาษณ์ -การสำรวจ	ผู้วิจัย ผู้ร่วมประชุม

ตาราง 1 (ต่อ)

ขั้นตอนการวิจัย	ประเด็น	วิธีการเก็บข้อมูล	หมายเหตุ
4. การดำเนินงาน โครงการ	-การวางแผน -การตัดสินใจ -การกำหนดแผนปฏิบัติการ 1.โครงการปลูกพืชผสมผสาน 2.โครงการสมุนไพรเพื่อสุขภาพ 3.โครงการทางพัฒนาป่าชุมชน อนุรักษ์	-การสังเกต -การสัมภาษณ์ -การสำรวจ	ผู้วิจัย ผู้ร่วม ประชุม
5.การติดตามผลโครงการ 5.1 โครงการปลูกพืช ผสมผสาน	-ความเป็นมาของกลุ่ม -กิจกรรมของกลุ่ม -ผลของการดำเนินงานโครงการ -ปัญหาอุปสรรค	-การสัมภาษณ์ -การสังเกต -การสำรวจ	ผู้วิจัย ผู้ร่วม ประชุม
5.2 โครงการสมุนไพร เพื่อสุขภาพ	-ความเป็นมาของกลุ่ม -กิจกรรมของกลุ่ม -ผลของการดำเนินงานโครงการ -ปัญหาอุปสรรค	-การสัมภาษณ์ -การสังเกต -การสำรวจ	ผู้วิจัย ผู้ร่วม ประชุม
5.3 โครงการพัฒนาป่า ชุมชนอนุรักษ์	-ความเป็นมาของกลุ่ม -กิจกรรมของกลุ่ม -ผลของการดำเนินงานโครงการ -ปัญหาอุปสรรค	-การสัมภาษณ์ -การสังเกต -การสำรวจ	ผู้วิจัย ผู้ร่วม ประชุม

5. ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์แบบสร้าง
ข้อสรุปแบบอุปนัยหรือการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามแนวคิดของ สุกงศ์
จันทวานิช (2543) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic induction) คือ วิธีการตีความสร้างข้อสรุปข้อมูลจากรูปธรรม หรือการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่มองเห็นในหมู่บ้าน เช่น สภาพทั่วไปของชุมชน การทำกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ความเป็นอยู่ในชุมชน เป็นต้น

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกชนิดข้อมูล (Typological Analytic) คือ การจำแนกข้อมูลเป็นชนิด ๆ โดยผู้วิจัยได้ยึดแนวคิดทฤษฎีการมีส่วนร่วม และการอนุรักษ์ป่าไม้เป็นกรอบในการจำแนก

5.3 การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเปรียบเทียบข้อมูล (Constant Comparison) คือ การนำข้อมูลทั้งหมดมาตั้งกระทาะห์เพื่อสรุปความสัมพันธ์ของข้อมูล คือการใช้วิธีเปรียบเทียบ โดยการนำข้อมูลมาเปรียบเทียบเป็นปรากฏการณ์แยกแยะปรากฏการณ์ออกเป็นส่วนๆ เพื่อหาลักษณะร่วมและความแตกต่างของข้อมูล

กล่าวโดยสรุป สืบเนื่องจากปัญหาการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ของตำบลคลองท่อมเหนือ อำเภอคลองท่อม จังหวัดกระบี่ ถึงแม้ว่ารัฐได้กำหนดนโยบายอย่างชัดเจนในการกำหนดเขตรักษาพันธุ์เขาประ-บางคราม แต่การดำเนินนโยบายดังกล่าวไม่สามารถยับยั้งปัญหาการทำลายป่าไม้ได้ เนื่องจากประชาชนขาดจิตสำนึกและความตระหนักถึงการอนุรักษ์ป่าไม้ และไม่ให้ความร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ ผู้วิจัยจึงได้ใช้ กระบวนการ AIC เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดเห็น และกำหนดทิศทางในการแก้ปัญหาป่าไม้ด้วยตนเอง เป็นการส่งเสริมให้ประชาชนเรียนรู้ร่วมกันด้วยการปฏิบัติจริง ดังรายละเอียดในบทที่ 4